

Баб'як Ж. В., Дудар О. В.,

Тернопільський національний технічний університет, м. Тернопіль

КОГНІТИВНІ СТИЛІ ЯК ОСНОВНІ ЧИННИКИ МЕТОДИКИ ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ: ПЕДАГОГІКА СПІВПРАЦІ

У статті проаналізовані основні складові навчальних можливостей студентів. Окреслено основні чинники, які впливають на вибір та вдосконалення методів викладання іноземної мови у вищій школі.

Ключові слова: аудіальний тип, візуальний тип, кінестетичний тип, інтелект, інтуїція, стиль викладання, стиль навчання.

В статье проанализированы основные составляющие учебных возможностей студентов. Определены основные факторы, влияющие на выбор и усовершенствование методов преподавания иностранного языка в высшей школе.

Ключевые слова: аудіальний тип, візуальний тип, кінестетический тип, інтелект, інтуїція, стиль преподавания, стиль обучения.

The main components of students' learning are analyzed in the article. The main factors influencing the choice and improvement of styles have been outlined.

Key words: auditory type, visual type, kinesthetic style, intellect, intuition, learning style, teaching style.

Актуальність. У сучасних умовах вищій навчальний заклад набуває значення важливого соціально-освітнього об'єкту, що покликаний не лише давати професію, а й вирішувати проблеми підготовки національних кадрів принципово нової якості. Це повинні бути фахівці, яким притаманний високий рівень професіоналізму в поєднанні з належною духовністю, культурою та ґрунтовною підготовкою. У результаті стрімкого зростання економічних, комерційних та культурних обмінів зростає актуальність міжнародної комунікації. Іноземна мова сьогодні є не тільки предметом вивчення, як необхідним інструментом у системі спілкування. Тому завдання, які постають перед вищою школою щодо вдосконалення процесу викладання і навчання, набувають особливої гостроти. Серед вітчизняних дослідників, які торкаються питання стилів та методів навчання іноземної мови слід виокремити Н. Бражник, В. Данильченко, О. Коваленко, С. Ніколаєву, О. Тернопольського та ін.

Об'єктом даного дослідження є процес формування мовної компетенції у вищому навчальному закладі.

Предметом є стилі навчання та методи викладання іноземної мови. **Метою** статті є визначення основних чинників, які впливають на вибір стратегій викладання іноземної мови.

Останні дослідження показали [10, с. 675], що студентів можна поділити на дві групи: ті, які планують продовжувати працювати в наукових галузях та ті, які надають перевагу ненауковим. Представників другої групи виявилось набагато більше. Тому для кожного студента потрібно обрати саме той стиль викладання, який допоможе йому отримати потрібний багаж знань і який він зможе застосувати у майбутньому. В основі особистісно зорієнтованого навчання лежить визнання індивідуальності, самобутності й самоцінності кожної людини, її розвиток як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом [7, с. 9]. Першочергового значення набуває принцип індивідуалізації та диференціації. Шейла Тобіас, відома американська дослідниця, наголошує на тому, що студенти відрізняються за стилями навчання. Вони зосереджуються на різних типах інформації та реагують на отриману інформацію по-різному [11, с. 14].

З точки зору представників освітньої психології стиль визнається ключовим у питанні індивідуальних розбіжностей у навчальному контексті. Під стилем розуміють характеристику системи операцій, до яких особистість має схильність завдяки своїм індивідуальним якостям. До навчального стилю, як вважають Н.А. Бражник та Н.Є. Білоножко, відносять ті фактори, що впливають на виконання завдання – когнітивний стиль та інтелект [1]. Але слід враховувати також риси особистості, що впливають не лише на ролі студентів в актах спілкування, але також і на їхню здатність вчитися.

Найпростіший і найпоширеніший спосіб виділення навчальних стилів ґрунтується на відмінності способів чуттєвого сприйняття. Ця система, відома також як ВАК-модель, виділяє візуальний, аудіальний і кінестетичний типи студентів. Візуальний тип найефективніше сприймає зорову інформацію; у аудіального превалює сприйняття на слух; а кінестетичний/дотиковий тип навчається за допомогою власного тіла й рухів. Дослідження, проведене у рамках Спеціальної Діагностичної Програми, показало, що 29 % слухачів належать до візуального типу, 34 % – краще сприймають інформацію на слух і 37 % – навчаються через кінестетичну/тактильну дію [8, с. 7]. Отже, студентам необхідно визначити свій спосіб сприймання інформації. Наприклад, тим, хто сприймає зорову інформацію для глибшого розуміння змісту заняття, необхідно спостерігати за мімікою та жестами викладача. Такі студенти люблять сидіти на перших партах, залюбки роблять детальні записи почутої інформації, складають діаграми, таблиці тощо. Роздатковий матеріал, ілюстрації у книжці, записи на дошці допомагають їм краще засвоювати інформацію. Ефективними для них будуть стратегії спостереження за діями викладача, створення карт пам'яті, записи іншомовного лексико-граматичного матеріалу з використанням таблиць, стратегії групування та класифікації.

Студенти зі слуховим типом сприймання краще засвоюють інформацію, якщо вона подається у лекціях, дискусіях. Вони інтерпретують почуту інформацію на рівні темпу та інтонації голосу, інших звукових нюансів. Написана інформація не має для них такого значення як почута, тому ефективним є читання тексту вголос і слухання звукозаписів. Для засвоєння лексико-граматичного матеріалу аудиторам слід використовувати стратегії, що пов'язані зі зміною швидкості мовлення, висоти тону, навіть настрою (оптиміст – песиміст),

музикою. Кінестетам важко перебувати у стані спокою протягом тривалого часу, їм необхідна фізична активність, зміна видів діяльності. Студентам такого типу сприймання інформації, треба дати можливість експериментально отримати результат, зробити самостійні висновки, потім прочитати матеріал підручника з даної проблеми і з'ясувати з викладачем питання, що виникли. Найбільш продуктивними для студентів-кінестетів є ігрові методики навчання.

Таким чином, врахування індивідуальності у викладанні іноземної мови означає розкриття можливості максимального розвитку кожного студента, створення таких умов, що виходять із визнання унікальності психологічних особливостей суб'єкта навчання.

Інтелект та інтуїтивне сприйняття – наступні складові навчальних можливостей. Об'єм інформації подекуди завеликий для засвоєння. Тому студенти залишають у «робочій пам'яті» частину, яка проходить крізь чуттєву сферу або інтуїтивне відчуття майбутньої потреби у тій чи іншій інформації. Решта – ефективно губиться. (Міра інтуїції визначається індикатором [9, с. 174].)

Що таке інтуїція? Уміння здогадатися, минаючи логічні роздуми і одразу зрозуміти, у чому суть. Варто пам'ятати, що це – інформативно найщільніший канал. Інтуїтивне прозріння у спресованому вигляді містить величезну кількість логічної, етичної чи сенсорної інформації. Цей канал – єдиний спосіб здобуття принципово нових знань. Інтуїтивний здогад ґрунтується на базовому зоровому образі. У будь-якому випадку інтуїція – продукт спостережливості, а спостережливість, як відомо, – збір інформації за допомогою зору. Зорові зображення максимально передають можливі об'єми інформації.

Студенти зі сильною інтуїцією – це споглядачі, візуали. Їм не треба активно втручатися в навколишнє життя, щоб дослідити його закони, свої міркування вони будують на фантазії чи уяві. Вони подумки створюють об'єкт – досліджуваний внутрішній образ та розглядають його з різних боків, моделюючи ситуації.

Перевага інтуїтивної інформації – в її прогностичності й новизні, недолік – у нечіткості та неточності. Звісно, інтуїтивне мислення потребує усамітнення, що є практично неможливим для студентів під час навчального процесу. Вони працюють групами і усамітнитись можуть лише при підготовці домашнього завдання.

Від рівня професійної майстерності викладача залежить результат фахової підготовки студентів та ефективність їхнього особистісного зростання. Обидва учасника освітнього процесу діють у одній цілісній системі, у єдиному енергетичному полі; засвоєння мовних навичок потребує активного спілкування викладача та студента. Викладач повинен бути не лише джерелом знань, але й створювати атмосферу партнерства, співпраці. Розвитку навичок професійного спілкування сприяє використання елементів ігрових методів, які є корисними для здобуття студентами вміння аналізувати внутрішній стан людини, удосконалення своїх адаптаційних здібностей. Досвідчений викладач розуміє, що рівень засвоєння навчального матеріалу залежить, можливо, більшою мірою від сприятливого емоційного клімату у групі, безпосереднього спілкування, мікроклімату співпраці. Ефективність діяльності викладача значною мірою залежить від цілеспрямованості та організованості у своїх діях.

Практика дозволила з'ясувати, що за весь період навчання студент відчуває кілька стилів та форм викладання. Як стверджують науковці, чимало із них є «одноманітними, повторюваними, бідними за змістом, спонукають студента до споглядально-пасивної форми сприйняття» [5, с. 294]. Аналіз теоретичних досліджень і педагогічної практики дозволяє зробити висновок: співпраця викладача і студентів є успішною, якщо у викладача розвинені комунікативно-мовні здібності, комунікативна компетентність, креативність [2, с. 5]. Креативність – творчий підхід в управлінні комунікативною діяльністю, що охоплює творчу позицію, яка є відкритим, гнучким і самостійним способом ставлення особистості до оточуючих, творче вираження, за допомогою якого особистість відповідає на виклики зовнішнього оточення. До творчого аспекту зараховуємо і самотність особистості, що розкривається через розвиток незвичайних ідей, гнучкість мислення і пристосування при необхідності до думок інших. Креативність – це творчі здібності індивіда, здатність породжувати незвичні ідеї, відхилятися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації. Зауважимо, що інтелект є підґрунтям креативності: інтелектуал може не бути творчою людиною, але людина з низьким IQ ніколи не буде креативною.

У свою чергу принцип креативності у професійній підготовці майбутніх спеціалістів та навчально-виховному процесі полягає у максимальній орієнтації на творче начало у навчальній діяльності, засвоєнні власного досвіду творчої діяльності. Тут мова йде не лише про просте «видумування» завдань за аналогією, а передусім мається на увазі формування у студентів здатності самостійно знаходити вирішення завдань, які не зустрічались раніше, самостійне «відкриття» нових способів дій.

Викладач, працюючи із студентами, завжди орієнтується на результат усіх присутніх в аудиторії, і навпаки, працюючи із аудиторією, тобто фронтально, впливає на кожного окремого студента. Взаємодія сторін здійснюється в залежності від цілей, змісту освіти, форм організації, методів і засобів навчання, характеру оцінювання результатів навчальної діяльності студентів. Кожен учасник сприймає аудиторію як партнера у спільній діяльності [4, с. 117]. Тому можна вважати, що своєрідність педагогічного спілкування, будучи сукупністю названих характеристик, виражається в органічному сполученні елементів особистісно орієнтованого, соціально орієнтованого й предметно орієнтованого навчання. Специфіка педагогічного спілкування обумовлюється також тим, що воно одночасно містить у собі навчальну й виховну функції, адже освітній процес має виховний і розвиваючий характер. Характеризуючи зміст педагогічного спілкування, В.А. Кан-Калик відзначає: «Професійно-педагогічне спілкування є система (прийоми й навички) органічної соціально-психологічної взаємодії педагога й учнів, змістом якого є обмін інформацією, надання виховного впливу, організація взаємин за допомогою комунікативних засобів. Причому педагог виступає як активатор цього процесу, організовуючи його й управляючи ним» [3, с. 28]. Викладач університету повинен знати закони педагогічного

спілкування, володіти комунікативними здібностями й комунікативною культурою. Завдання здійснення комунікації в педагогічному процесі істотно ускладнюються, перш за все, тому, що природні форми спілкування одержують тут професійно-функціональне навантаження, тобто професіоналізуються.

Потрібно зауважити, що стиль викладання віддзеркалюється у стилі навчальної діяльності студентів, який характеризується активністю, самостійністю у процесі формування навичок, та, водночас, відповідальністю самих студентів за результати навчальної діяльності. Індивідуальний стиль учіння (пізнання) є комплексом домінуючих у даного індивіда прийомів пізнання як на когнітивному, так і на внутрішньо-психологічному, мотиваційному рівні. Для того, щоб обрати оптимальний для себе стиль, студенти мають знати: свою реакцію на навколишнє середовище, рівень емоційної підготовки, соціальні вподобання щодо навчання, власні фізіологічні фактори, співвідношення синтетичного та аналітичного мислення. Вдалий вибір стилю викладання, організація навчального процесу у відповідності до стилю учіння – запорука високо результативного навчання. У такому випадку, позитивно змінюються не тільки оцінки, але й поведінка студентів, вони більш упевнені та мотивовані до навчання.

Отже, в умовах кардинальних змін у вищій школі, у структурі і змісті життєдіяльності студентів зростає роль навчальної та викладацької роботи, головними характеристиками якої є творчість, активність, педагогічна взаємодія. Для цього необхідно володіти достовірною інформацією про стан та зміни, що відбуваються у сферах навчання та викладання. Уміння педагогів повинні бути спрямованими на надання допомоги студентам у самовдосконаленні, готовності до прийняття самостійних і відповідальних життєво важливих рішень, виконання основних соціальних ролей, успішного використання набутого досвіду. У свою чергу, як зауважує Н.О. Бражник, усвідомлення студентами свого навчального стилю відкриє нові обрії у навчанні, підвищить рівень розуміння навчальних дій, орієнтації у власній особистості, допоможе визначити слабкі сторони, підсилити сильні сторони, а також окреслити індивідуальне використання навчальних стратегій. Найважливішою умовою формування іншомовної компетенції є надання двостороннього комунікативного характеру всьому курсу викладання іноземної мови у вищій школі.

Вважаємо, що доцільним є подальше осмислення і аналіз теорії та практики навчання іноземних мов у вузі, зокрема, детальний огляд сучасних зарубіжних технологій, що виникли під впливом психологічних досліджень.

Література:

1. Бражник Н. О., Білоножко Н. С. Навчальні стилі учнів як компонент змісту їхньої стратегічної компетенції. «Іноземні мови в навчальних закладах». – К., 2009. – Вип. 3. – С. 6-11.
2. Вилков В. В. Особенности коммуникации и передачи сообщений в условиях аудиторного обучения: методические указания / В. В. Вилков. – М., 1983. – 17 с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогическом общении. – М. : Просвещение, 1987. – 190 с.
4. Педагогічна майстерність: підручник / За ред. І. А. Зязюна. – К. : Вища школа, 1997. – 349 с.
5. Психология. Словарь // Под ред. Петровского А. В., Яромовского М. Г. – 2-е изд. – М. : Политиздат, 1990. – 373 с.
6. Фініков Т. В. Сучасна вища освіта: Світові тенденції і Україна. – К. : Таксон, 2002. – 175 с.
7. Якиманская И. С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе / И.С.Якиманская. – М. : Сентябрь, 2000. – 109 с.
8. Miller, Pamela. Learning styles: The multimedia of the mind. 2001. ED 451340. – 10 p.
9. Myers, I. B. and M. H. McCaulley, Manual: A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator, 2nd Edition. Consulting Psychologists Press, Palo Alto, 1986. – 309 p.
10. Silverman Linda. «Learning and Teaching Styles in Engineering Education». Engineering Education 78(7) : April, 1988. – P. 674-681.
11. Tobias, Sheila. They're Not Dumb, They're Different: Stalking the Second Tier. Research Corporation, Tucson, 1990. – 92 p.